

**НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ
ПРАВНОГ ФАКУЛТЕТА УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ**

Одлуком Наставно-научног већа Правног факултета Универзитета у Београду од 21. децембра 2015. године одређена је Комисија за преглед и оцену докторске дисертације кандидаткиње **мр Рајке Пековић** под насловом **„Облигациони односи у Општем имовинском законнику за Књажевину Црну Гору и њихова примјена између два свјетска рата (1918-1941)“** у саставу: проф. др Жика Бујуклић, проф. др Драган Николић и доц. др Владимир Вулетић.

Након увида у текст докторске дисертације, Комисија подноси Наставно-научном већу Правног факултета у Београду следећи

ИЗВЕШТАЈ

I Основни подаци о кандидату и дисертацији

Рајка Пековић рођена је 25.12.1980. године у Никшићу. Основну школу и гимназију завршила је у Никшићу као добитник дипломе „Луча“. Правни факултет Универзитета Црне Горе уписала је 1999. године, а дипломирала је 2003. године са просечном оценом 9.50. У току студија је више пута награђивана.

У октобру 2003. године уписала је магистарске студије на Правном факултету Универзитета у Београду, правно-историјски смер. Кандидаткиња је са одликом положила усмени магистарски испит. Магистарски рад на тему „Заложно право у Општем имовинском законнику за Књажевину Црну Гору“ одбранила је с одликом 22.12.2010. године.

Од новембра 2004. године до фебруара 2014. године била је запослена као асистент на предметима Римско право и Историја права на Правном факултету Универзитета Црне Горе у Подгорици. Од септембра 2014. године ангажована је као

асистент на Правном факултету Универзитета Медитеран у Подгорици на следећим предметима: Римско право, Историја права, Стварно право и Облигационо право. Поседује активно знање енглеског језика. Користи се француским језиком.

Досада објављени радови :

- „Нека питања правног положаја жене у римском праву“, *Зборник Правног факултета у Подгорици*, Споменица проф. др Јелени Даниловић, 34/2007.
- „Правила Општег имовинског законика за Књажевину Црну Гору о залози“, *Научни скуп стодвадесет година ОИЗ-а у Црној Гори*, Подгорица 2009.
- „Питања Богишићеве анкете из 1873. о казненом праву“, *Зборник Правног факултета у Подгорици*, Споменица проф. др Вукашину Пешићу, Год. XXIX, бр. 36.
- „Кратак осврт на врсте обичаја и обичајно право Црне Горе у 19. вијеку“, *Зборник Правног факултета у Подгорици*, број 38/2008, 303-311.
- „Регулисање заложног права прије доношења Општег имовинског законика за Црну Гору“, *Зборник Правног факултета у Подгорици*, број 42/2013, 295-305.
- „Врсте и објекат заложног права према Општем имовинском законнику за Црну Гору (1888)“, *Правни зборник*, Подгорица 2013.
- „Јемство у Општем имовинском законнику за Књажевину Црну Гору (1888)“, *Правни живот* 10/2015, Београд, 357-371.

Докторска дисертација „Облигациони односи у Општем имовинском законнику за Књажевину Црну Гору и њихова примјена између два свјетска рата (1918-1941)“ одобрена је марта 2014. године, а за ментора је одређен проф. др Жика Бујуклић. Кандидаткиња је предала текст који има 323 странице нормалног прореда (1,5), написан фонтом *Times New Roman* са 1028 фуснота. Текст обухвата четири поглавља, увод, закључак и списак извора и литературе.

II Предмет и циљ дисертације

Кандидаткиња Рајка Пековић је усмерила своје напоре ка истраживању одредби Општег имовинског законика (1888) које су нормирале облигационо-правну материју.

Стога је првенствено било неопходно утврдити место облигационог права у систему норми Општег имовинског законика. У том смислу посебно је осветлила због чега су тзв. општа правила о облигацијама изложена у Законику након посебних, као и због чега је Богишић уврстио нека правила трговинског права, при чему је имао меру да не угрози хомогеност Законика.

Приликом анализе појединих установа облигационог права кандидаткиња је имала пред очима чињеницу да су црногорски правни обичаји представљали подлогу за доношење Законика. Сходно томе, једно од питања које је кандидаткиња поставила односи се на степен рецепције обичаја у корпус законских правила. У потрази за одговором на поменуто питање кандидаткиња је обрадила зборнике правних обичаја које је Богишић сакупио, као и Записнике које је сам Богишић водио на седницама Одбора за усвајање Имовинског законика. Сазнање да је Законик велики број обичајних правила модификовао у правцу јачања узајамних права и обавеза само показује да је основна оријентација Законика била стабилизација правног промета. Таква оријентација је била неопходна у периоду када је Црна Гора након Берлинског конгреса изашла из изолације. У вези са тим кандидаткиња је истражила и евентуални утицај упоредно-правних решења на регулативу Имовинског законика. Кандидаткиња анализира решења два старија грађанска законика, Аустријског и Српског, као и каснијег, Швајцарског законика о облигацијама. При томе, она је показала да се Имовински законик у већини сегмената водио за решењима Швајцарског законика о облигацијама. Ипак, и ту је постојала граница утицаја која је била опредељена чињеницом да су у Црној Гори тада постављане основе за изградњу буржоаског уређења.

Већина норми Имовинског законика којима је регулисана материја облигационог права нашла је своју примену у пракси. То казује да је Богишић сасвим исправно проценио степен развоја црногорског друштва и да је поставио правила која нису остала празно слово на папиру. Њихов значај је посебно велики ако се има у виду да је садржао и нека правила којих није било у Закону о облигационим односима из 1978. године, тако да је Имовински законик у одређеним сегментима био извор права у Црној Гори до 2008. године, када је донет Закон о облигационим односима Црне Горе.

Циљ тезе је да докаже да су правила Имовинског законика, која су регулисала облигационе односе, у великој мери била модернија од правила других грађанских кодификација које су се примењивале на територији бивше Краљевине СХС, односно Краљевине Југославије. Сем тога, кандидаткиња је настојала да објасни због чега Имовински законик није садржао све инструменте који су штитили једнакост узајамних давања код двострано обавезних уговора. У том сегменту, приказујући критике које су тим поводом упућене Богишићу, она је пронашла оправдање за такво поступање при чему је у први план ставила улогу начела поштења и „благонравља“ (*bona fides*), а није занемарила ни друштвено-економских околности које су представљале подлогу за наведена законска решења.

III Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

Општи имовински законик је уговоре и остале изворе облигационог права регулисао углавном на модерној основи. То је олакшало укључивање државе у европске, а од 1918. године у југословенске оквире. Ипак, као уступак који не ремети модерну концепцију, могу се посматрати уговори производне сарадње на селу.

Независно од тога што је у периоду од 1918-1941. године био наглашен државни интервенционизам, Општи имовински законик је остао основни регулатор облигационих односа међу физичким лицима у Црној Гори.

Општи имовински законик је у највећој мери током наведеног периода нашао своју примену у одлукама црногорских нижих и виших судова, па су чак његове норме у појединим сегментима надвладале вишевековне обичаје.

Иако је у привредном погледу Црна Гора заостајала за осталим деловима Краљевине Југославије, њен Имовински законик не само да није заостајао за осталим грађанским (имовинским) законцима који су се примењивали на територији Старе Југославије, него је имао предности у оквиру садржине и систематике.

Приликом одмеравања права и обавеза странака посебно место је било дато поштењу и „благонрављу“. На тај начин се остварила заштита једнакости узајамних давања код теретних уговора без обзира што Законик није изричито нормирао

установе којима се данас та једнакост штити (прекомерно оштећење, зеленашки уговори, промењене околности).

Анализа облигационих односа вршила се у три круга. Први круг се односио на сама правила Општег имовинског законика, у другом је требало одредити порекло тих правила док се у трећем водило рачуна о практичној вредности законских решења. Свакако, опсег овог трећег дела био је детерминисан садржином расположиве грађе која је, по природи ствари, била различита. Иначе, предвиђену анализу није било могуће спровести без употребе нормативног, догматског и метода анализе случаја.

Приликом појмовног одређивања сваке установе полазило се од законске терминологије тако да је то био разлог за употребу језичког метода. Без обзира што је Богишић велику пажњу посветио терминологији, неки термини нису имали трајнији значај јер их пракса није прихватила.

Значајна су сазнања до којих се дошло употребом социолошког метода. Овај метод се користитио да би се добила потпунија слика о друштвеним односима који су довели до датог садржаја норми у законнику. Специфични друштвено економски односи из посматраног периода су били повод да се држава укључи у приватне односе појединаца, али, као што је овај рад показао, то није умањило примену Општег имовинског законика.

IV Кратак опис садржаја дисертације

Садржај докторске дисертације кандидаткиња је организовала у четири дела уз увод на почетку и закључак и списак извора и литературе, на крају.

Увод овога рада је посвећен одређивању предмета рада, као и метода који су били коришћени у његовој изради. Свакако, на овом месту је приказано који су сегменти Имовинског законика били обрађени у страном и домаћој литератури.

Први део рада има општи карактер и у њему кандидаткиња упознаје са изворима који су коришћени. Поред Општег имовинског законика било је неопходно користити и различите законске акте који су донешени у времену између два светска рата. Сем тога, у оквиру овог дела било је више речи о територијалној важности Општег имовинског законика за Књажевину Црну Гору, што је од значаја за

одређивање просторних граница овога рада. Значајана пажња је усмерена на судску праксу која је обрађена ради потреба овог рада. Њен садржај је оквирно приказан и то како би се стекао општи утисак о посебностима те праксе, док је детаљна анализа уследила у осталим деловима рада.

У овом делу је одређено место облигационог права у систему норми Имовинског законика. Постављање појединих уговора испред општих установа облигационог права било је потребно како би Законик био разумљивији ширим слојевима народа. Сем тога, кандидаткиња истиче да хомогеност Законика није поремећена услед присуства две установе трговинског- посебног имовинског права и да је уношење тих правила у садржину Општег имовинског законика у датом моменту било нужно.

Другом делу рада одређен је назив „Уговорне облигације“. Овај део чине три главе: 1) Настанак уговора; 2) Средства обезбеђења облигације; 3) Неизвршење и последице неизвршења облигације. Прва глава посвећена је појму и настанку уговора сходно правилима Имовинског законика. Кандидаткиња износи разлике у римском и модерном одређењу појма уговора. Потом анализира услове који су били неопходни за настанак пуноважног уговора. На првом месту се утврђује која су лица била способна да закључују уговоре с тим што се посебно бави уговорним капацитетом делимично способних лица, Куће и удатих жена. Кандидаткиња примећује да су промене у положају ових лица уследиле као последица све присутнијег индивидуализма. Норме Законика о сагласности воља и предмету облигације нису садржале неке специфичности. Када је у питању форма уговора, кандидаткиња наглашава у главном модеран приступ Имовинског законика. Ипак, наглашава да је реална форма уговора о зајму била диктирана степеном друштвено-економског развоја у којем је био повољнији положај богатог повериоца.

У другој глави која говори о средствима обезбеђења облигација обрађени су јемство, капара и уговорна казна. Кандидаткиња је приказала еволуцију ових установа од норми обичајног права, преко Имовинског законика па до позитивних решења. Јемчева обавеза је била акцесорна, субсидијерна и давала му је могућност намирења од дужника чији дуг је исплатио. Када су у питању капара и уговорна казна примећује се тежња да се у значајној мери заштити она страна која је остала верна уговору што даје

особит значај овим средствима обезбеђења у пракси. У посебној, трећој глави, кандидаткиња посматра неизвршење уговора и последице неизвршења. У овом сегменту се посебно огледа модеран карактер решења Имовинског законика који нормира једнострану раскид уговора због неизвршења. Истиче се да грађански законици који су се примењивали на територији Краљевине Југославије, изворно, нису познавали таква правила.

Трећи део дисертације се бави осталим изворима облигација и систематизован је у три главе: 1) „О дуговима који потичу из недопуштених дјела“, 2) „Незвано вршење туђих послова“, 3) „Неоправдано користовање туђим.“ У њему се дају општа слика о осталим чињеницама које су по правилима Имовинског законика могле довести до настанка дужничко-поверилачког односа.

Проузроковање штете као посебан извор облигационих односа данас има исти значај као и уговор. Ипак, у време доношења Имовинског законика примат је имао уговор што се јасно огледа у броју норми које су биле посвећене овим изворима. У сваком случају, приликом одређивања одговорности за надокнаду штете Имовински законик је био претежно на позицији субјективне одговорности, одговорности за кривицу. Ипак, Имовински законик је познавао и одговорност која се базирала на правичности. Објективна одговорност за опасне ствари и делатности није била нормирана и Законик није оставио могућности да се о томе полемише, као што је то било могуће поводом норми Српског грађанског законика. Предмет даље анализе у овој глави су елементи одговорности за надокнаду штете: штета, кривица, узрочна веза и противправност. Кандидаткиња даје детаљан приказ сваког елемента по правилима Имовинског законика при чему особито тежи да оправда свој став да Општи имовински законик није предвидео надокнаду нематеријалне штете.

Посебни видови одговорности тicali су се одговорности за другог, одговорности за штету од животиња и грађевине, као и одговорности за штету причињену на неимовинским добрима. Предмет даље анализе у овом делу су незвано вршење туђих послова и „неоправдано користовање туђим“. Ова два посебна извора облигација била су предвиђена како би се заштитило постојеће стање у имовинским односима и у значајној мери конципирани су на правилима римског права. То се нарочито може рећи за установу „неоправданог користовања туђим“ коју је

кандидаткиња поистоветила са римским кондикцијама. Истовремено, она није пропустила да укаже на разлике између кондикционе одговорности и одговорности из неоправданог обогаћења.

Четврти део рада под насловом „Поједини уговори“ подељен је на четири главе у којима су посебно обрађени уговор о куповини, уговор о закупу ствари, уговор о најму радне снаге и уговор о ортаклуку. Кандидаткиња се определила за ова четири уговора полазећи од њихове различите каузе и сваки је приказала појединачно. Прва глава четвртог дела је просторно најобимнија имајући у виду да је уговор о продаји најдетаљније нормиран, као и да је сходно подацима из изворне грађе најчешће закључиван уговор. Детаљно су регулисани његови битни елементи, предмет и цена. У раду је такође приказано које ствари су могле бити предмет овог уговора, с посебним освртом на куповину туђе ствари. Када је у питању цена, кандидаткиња налази оправдање због чега се није инсистирало на њеној правичности. Не критикује такву концепцију већ је прихвата као нужност самим тим што је положај дужника могао бити погоршан услед примене правила прекомерног оштећења која су служила обезбеђењу правичности цене. Са посебном пажњом у раду је анализирана одговорност за физичке и правне недостатке ствари. Ови механизми заштите једнакости узајамних давања били су детаљно разрађени по принципима модерног права и као такави су спровођени у пракси. Посебно је анализирано питање садржине уговора, при чему се богато користила изворна грађа која је у овом сегменту била и најобимнија. У оквиру ове главе су приказана и детаљно анализирана правила о посебним облицима куповине.

Друга глава овог дела посвећена је уговору о закупу ствари. Кандидаткиња је указала на јединствену природу уговора о закупу без обзира што су посебно регулисани уговор о закупу ствари, уговор о закупу земљишта или животиње, као и уговори о најму службе и радње и уговор о делу. Дата је детаљна анализа законских правила која су дефинисала уговор о најму ствари. Посебна пажња је усмерена на права и обавезе странака као и начин престанка уговора у зависности од тога да ли је био уговорен на одређено или неодређено време. Сачувана грађа је у овом сегменту била квалитетна и омогућила је свеобухватно приказивање практичне стране овог уговора.

Трећа глава овог дела имала је за предмет обраду уговора о најму службе и радње. Пре свега кандидаткиња је указала на разлике и сличности између овог уговора и уговора о раду који се све више изграђивао у периоду између два светска рата. Након тога дала је и сумаран преглед законских решења којима су се, поред Имовинског законика, регулисали односи рада. Анализом садржине самог уговора, кандидаткиња закључује да су се, поред доминантно савремених опредељења, могу приметити и остаци патријархалних схватања у његовој регулативи. И на крају, указано је на разлике између уговора о делу и најму раде снаге, као два посебна уговора о раду за другога уз накнаду.

Уговор о ортаклуку («простој удрузи») обрађен је у четвртој глави. Питања која су разматрана у вези са овом институцијом односе се на састав ортаклука, међусобне односе ортака, као и на односе ортака са трећим лицима. Посебно је било речи о престанку ортаклука. Расположива грађа не даје значајне податке о ортаклуку па је уложен посебан напор да се такво стање праксе образложи одговарајућим социјалним факторима. Сем тога, не треба губити из вида да су правила Имовинског законика о «простој удрузи» била на снази до доношења *Закона о облигационим односима Црне Горе* из 2008. године.

Закључак садржи сумарни преглед изложених аргумената. Одговорено је на питања из уводног дела дисертације и констатовано које су полазне хипотезе потврђене истраживањем.

V Остварени резултати и научни допринос дисертације

Докторска дисертација мр Рајке Пековић под насловом „Облигациони односи у Општем имовинском законнику за Књажевину Црну Гору и њихова примјена између два свјетска рата (1918-1941)“ представља значајан допринос нашој правној историографији. Утолико више, јер у нашој науци и даље нису довољно обрађени поједини сегменти Имовинског законика, нити је у довољној мери испитана његова практична вредност у пракси. Овај рад је стога корак даље у оба смера: с једне стране, бави се најобимнијим делом Законика, облигационим правом, а с друге стране, у њему је размотрена практична вредност анализираних правила.

Кандидаткиња је у овом раду сагледала како је Богишић посредством Имовинског законика уградио модерна решења европског права у правни систем земље у којој је до тада доминирало обичајно право. Богишићев метод рада показао је најбоље резултате управо у сегменту облигационих односа. Довољно је нагласити да је Имовински законик садржао дефиницију материјалних недостатака предмета купопродаје која је била потпунија од дефиниције савременог законодавстава. Нажалост, дефиниција ових недостатака у садашњем Закону о облигационим односима Црне Горе није допуњена на основу правила Општег имовинског законика већ на основу Директива Европске Уније.

У овом раду је истражен обим примене правила Имовинског законика у области облигационих односа у периоду између два светска рата. Наиме, Општи имовински законик се примењивао у црногорској држави од доношења до настанка Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца. Након уједињења 1918. године наставило се с његовом применом и када се говори о црногорском правном поретку из овог периода обично се наглашава да је то подручје примене Општег имовинског законика, што је, уз одређења ограничења, тачно. Поводом тога потребно је прецизирати да се Имовински законик примењивао у границама Црне Горе из периода доношења Имовинског законика. Ипак, не може се рећи да се Имовински законик примењивао на територији која је припојена Црној Гори након Балканског рата и након уједињења 1918. године. Све то показује да је и територијално мала Црна Гора била нејединствено правно подручје, па је, очигледно, унификацију правног поретка у Краљевини требало отпочети од појединих области, па затим прећи на државни ниво.

Стил излагања кандидаткиње је јасан и прегледан, а рад је подељен у смислене целине које се међусобно логички повезане. Њихов обим није увек сразмеран важности одређених облигационоправних институција, али се оправдање може наћи и у недостатку одговарајуће изворне грађе. Коришћена је обимна литература, скоро у потпуности домаћих аутора - мада би квалитет и аутентичност добијених закључака био несумњиво већи уз консултовање цивилистичких радова и на другим светским језицима, који конкретно третирају управо одређена питања из ове тезе. Утолико пре, јер се овај рад бави упоредноправном анализом Богишићевог законика са решењима у

другим грађанским кодексима тадашње Европе (француским, аустријским, швајцарским и др.).

Ипак, у целини посматрано, и поред одређених мањкавости, ова дисертација подробно и научно утемељено осветљава еволуцију једног значајног сегмента црногорског приватно-правног поретка.

V Закључак

На основу наведеног, Комисија је мишљења да је докторска дисертација кандидаткиње **мр Рајке Пековић** под насловом „**Облигациони односи у Општем имовинском закону за Књажевину Црну Гору и њихова примјена између два свјетска рата (1918-1941)**“ урађена у свему према одобреној пријави, да је оригинално и самостално научно дело и да испуњава услове за јавну одбрану, те је стога слободна да Наставно-научном већу Правног факултету Универзитета у Београду упути

ПРЕДЛОГ

да прихвати позитивну оцену предметне докторске дисертације и одреди комисију за њену јавну одбрану.

Београд, 18. 03. 2016. г.

Др Жика Бујуклић, редовни професор
Правног факултета Универзитета у Београду

Др Драган Николић, редовни професор
Правног факултета Универзитета у Нишу

Др Владимир Вулетић, доцент
Правног факултета Универзитета у Београду